

Karadeniz'de Hoca Olmak

Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

EDİTÖR

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Trabzon Kitaplığı: 6
Geleneksel Kültür Dizisi: 2

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Emre GÜLSEVER

Karadeniz’de Hoca Olmak
Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

Editör
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Yayın Ekibi
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. ŞenoI SAYLAN
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Proje Asistanları
Fatma Rabia DÜZENLİ
Serpil ARSLAN
Cansel AKGÜL

Teknik Destek:
Murat DAVULCU (Yönetmen)
İdris AKYÜZ (Yönetmen Asistanı)

ISBN: 978-975-7770-65-7
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Aralık 2023
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 117

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
Gülbaharhatun Mahallesi
Kahramanmaraş Caddesi No.159
Ortahisar TRABZON
Yayınevi Sertifika No: 48884

Önsöz

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat başlıklı proje, 1900-2000 yılları arası geleneksel İslâmî ilimlerin tedrisine Trabzon özelinde yoğunlaşmıştır. Bu tarihsel süreçte olayların içinde yer alanlar ya da etkin isimlere yetişerek onlara talebe olanların anlatımları merkeze alınarak din eğitimi, dinî tedrisatta öne çıkan isimler, bu hocaları besleyen ilmî damarlar, şehrin bu açıdan ülkemize etki ve katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı’nın yıkılışını ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de kuruluşunu görmüş; yani bir nevi geçiş kuşağı olan kimselere yetişmiş, çoğunlukla 1930-1940 sonrası dünyaya gelen büyüklerimizin birer birer aramızdan çekildiğine üzülen şahit olmaktayız. Onların hocalarına ve kendi hayat serüvenlerine dair anlatacaklarının hem yakın dönem Trabzon hem de ülkemizin yaşadığı siyasal, sosyal, kültürel ve dinî değişimler açısından önemli olduğu düşüncesi, bu projenin hayata geçmesinde belirleyici olmuştur. Bu amaçla bir şekilde dinî gelenekle bağı bulunan veya imam-hatip liseleri, ilâhiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlara katkısı olmuş bazı isimler tespit edilerek, kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Dönemsel bazı detayları elde etme adına, önceden bir çalışma yapılarak hocalarımıza hazırlanmış bazı sorular yönlendirilmiş olsa da, anlatımın seyri mülâkatları şekillendirmiştir. Yani teknik anlamda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Proje ekibinin heyecanla giriştiği bu çalışmanın, onlar açısından alışılmış bir akademik faaliyet olmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün, daha öncesinde kamera ve yayın tecrübesi bulunmayan bir ekibin mütevazı çalışması olarak görülmelidir. Sürekli video veya film kültürünün her geçen gün çitayı yükselttiği bir ortamda, hocalara dair anlatıları kayda almanın, teknik anlamda “göz dolduracak” çalışma beklentisi doğurması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak bu projenin odağında, ekranı dolduracak veya popüler kültürü besleyecek işlerden çok, bölgeye dair arşiv bırakma amacı yer almaktadır. Yani bu proje, her şeyden önce Trabzon hafızasına katkı sunmak, yakın döneme yönelik akademik çalışmalara veri hazırlamak ve biraz da yaşadığımız coğrafyaya karşı sorumluluğu bir nebze olsun yerine getirmek niyetiyle hayata geçirilmiştir. Uygulama esnasında aşılamaz güçlüklerle karşılaşılmasa da her şeyin beklendiği veya planlandığı gibi yürütülebildiği de söylenemez.

Her çalışma gibi önünüzdeki projenin sınırlarını da çalışmanın “konusu” ve “hedefleri” belirlemiştir. Yani kısaca: Trabzon ve çevresinde dinî hayatın öne çıkan yönleri ve etkin isimlere dair tanıklıklar. Bu hususu tespit noktasında proje ekibinin gözettiği ve tercihte bulunduğu hassasiyetlerin bir eksiklik gibi algılanması doğru olmayacaktır. Mesela ho-

calarımızın da en az bizler kadar hassas olduğu tarihsel kişiler, kurumlar ve bazı kitlesel yapıları doğrudan zan altında bırakacak veya bu anlamda tartışmaya sebebiyet verecek beyanlardan kaçınılmıştır. Bu noktada olgusal durumlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Yani yakın dönemin düşünsel tarihi, siyasal hareketleri üzerine çalışan ve belli grupların siyasetle ilişkisi üzerine akademik anlamda yoğunlaşanların bir eksiklik gibi görebileceği kapalı noktalar, projenin kuşatıcı hedefleri ve polemiklerden sakınma anlayışının bir sonucudur. Bu durum akademik tutarlılık ve tarihsel olayları mümkün olduğu kadar müdahalesiz aktarmaya çalışma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bizlerle görüşmeyi kabul eden hocalarımızın da yaptıkları konuşmalarda aynı hassasiyetleri paylaştığını gözlemlememiz bizleri fazlasıyla memnun etmiştir.

Proje kapsamında, “Karadenizli Hoca” üst vasfını taşıyan, Trabzonlu kırk hocayla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bir kısmı, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde, bir kısmı İstanbul, Ankara, Bursa ve Sakarya’daki farklı mekânlarda, bir kısmı da hocaların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bizleri evlerinde ağırlayan hocalarımıza ve aile fertlerine misafirperverliklerinden ötürü teşekkür ederiz. Yine bizlere mekân tahsis eden, kurumsal olarak destek olan ilâhiyat fakültelerine, resmî ve özel kuruluşlara şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, bazı hocalarımız rahatsız olmalarına rağmen görüşme taleplerimize olumlu cevap vermişlerdir. Bu hocalarımıza hassaten teşekkür eder, her birine sıhhat ve afiyetler dileriz.

Online olarak erişime açılan bu görüşmeler pek çok farklı mekânda ve çeşitli şehirlerde oldukça yorucu bir koşuşturmayla kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Özellikle resmî işler, kurumsal işleyiş ve beklenmedik bazı olaylar projenin yapılabilmesi için belirlenen sürenin büyük bir kısmından proje ekibini mahrum etmiştir. Bu da, çekimlerin yapılması, kayıtların tek tek gözden geçirilmesi, özel konulara değinen fragmanların belirlenmesi, konuşmaların dökümü, basımı gibi çalışmaları az bir zamanda ve yoğun bir tempo içerisinde yapmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu proje, sorumluluk olarak proje ekibini bekleyen akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesiyle birlikte kısa sürecek bir sürede hazırlanmak durumunda kalmıştır. Özellikle dökümlerin kısa sürede okunmasının gerekli oluşunun yanı sıra bunların tashihi ve gerekli bazı müdahalelerin yapılmasının ayrı bir akademik yük olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda bazı konuşmalara müdahalenin bizi son derece zorladığı belirtilmelidir. Bu zorluklara rağmen bazen yazı dili bazen konuşma dili bazen de ikisi arası bir vasatın öne çıktığı bir kitap teşekkür edebilmiştir. Metinler okunurken zorunlu olarak bazı cümlelere editöryal dokunuşların yapıldığı, ihtiyaç durumunda anlamı bozmayan takdim ve tehirlere başvurulduğu, tekrarların ve konuşma dilinin bir sonucu olan bazı belirsizliklerin çıkarıldığının göz önünde tutulması beklentimizdir.

Görüşmelerde hocalara; kendi aile fertleri, aile çevresinin ilme ilgisi, çocukluk dönemleri, tahsilleri, hocaları ve yürüttükleri faaliyetlere dair sorular yöneltilmiştir. Onlar da zihinlerinde yer tuttuğu kadar ve bazen de bizim ısrarlı sorularımıza tahammül ederek

hatıralarındakileri aktarmışlardır. Aslında her birinin anlatımından; son bir asrın Trabzon'u, dinî ilimler sahasında önemli isimler ve yeni kurumsal dinî müesseselerin hangi vasatta kurulduğu ve yol aldığına dair bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir hocayı ya da tarihsel bir olayı anlatırken her biri kendi veçhesinden baktığı ve bir detaya yoğunlaştığı için bütünün parçaları birleşmiş oldu. Meraklıları adına, yeni açılan imam-hatip liseleri-ilâhiyat fakülteleriyle medreselerin farkları veya benzeştiği hususlara dair ipuçları belirginleşmiş oldu. İlim adamı yetiştiren evler, ilmiye sınıfına mensup aileler, bazı köylerin "karizmatik" kişileri sayesinde bir merkez hâline gelişi, Trabzon'un 1950 sonrası yeni çehresi ve daha gencecik olan imam-hatip liselerinin inşasının hangi şartlarda gerçekleştiği gibi pek çok detay hocalarımızın konuşmalarının satır aralarında ilgililerini beklemektedir. Kısacası bu çalışma, kırk hocanın anlatımından oluşan mütevazı bir arşiv çalışmasıdır. Ayrıca mülâkatların tümünün kayda alınması ve bunların yayımlanması, ilerleyen yıllarda anlatıları daha da anlamlı hâle getirecek, Karadeniz ve Trabzon hafızasının canlı kalmasını sağlayacaktır.

Projenin ifade ettiği anlam, konusu, çıktıkları ve hedeflerinin anlatıldığı bir bölüm ve mülâkatların dökümünden oluşan bu kitap, projeyi kalıcı hâle getirecek unsurlardan birisidir. Özellikle değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünde, bazı tespitler ve bağlantılarla mülâkatlar için hazırlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Projenin akademik değerlendirme kısmı olarak da görülebilecek olan bu bölümün, akademik metinlerin yoruculuğu yerine, daha ziyade akıcı olması hedeflenmiştir. Bunda da projenin hedef kitlesi yönlendirici olmuştur. Zira bu projeye ilgili çıktılar, sadece akademik çalışma yapanları değil, yakın döneme ve Trabzon'a ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Bu bölümde, hem mülâkatlarla uyumlu olsun, hem de okurlar için mülâkatları anlamlı hâle getirsin diye genel tabloyu göstermek amacıyla temel olabilecek bazı örneklere ve isimlere yer verilmiştir.

Çalışmamız pek çok kişi ve kurumun desteğiyle gün yüzüne çıkmıştır. Öncelikle projeyi kurumsal anlamda sahiplenen Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ve destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne teşekkür ederiz. Kurumlar adına da özellikle Trabzon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Emin Âşıkutlu ve Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, ayrıca en az onlar kadar kurumlar adına çalışmaları takip eden İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Süleyman Gür ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu beylere müteşekkirimiz. Projeyi yoğun akademik çalışmaları ve çeşitli sorumluluklarına rağmen sahiplenip yürütücülüğünü yapan Doç. Dr. Selim Demirci ve araştırmacı olarak sahada çalışan Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Doç. Dr. Şenol Saylan, Doç. Dr. Fatih Topaloğlu, Doç. Dr. Süleyman Gür ve Öğr. Gör. Ahmet Cevdet Karaca beyefendilerin emekleri önünüzdeki çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma fakültemizden ve ihtisas kursumuzdan mezun öğrencilerimizin de yer aldığı proje olması hasebiyle de bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı projeye katkı sunan lisansüstü

bursiyer öğrencilerimiz Fatma Rabia Nur Düzenli, Serpil Arslan ve Cansel Akgül'e müteşekkirimiz. Projemizin teknik sorumluluğunu üstlenen yönetmenimiz Murat Davulcu ve asistanı İdris Akyüz beylere de özverili çalışmaları için teşekkür ediyoruz. Metinlerin dökümünde bazı bölümlere göz atarak bizlerle fikirlerini paylaşan sayın Mustafa Çil, Murat Ustakurt, Abdulkerim Malkoç, Mahmut Ayyıldız, Murat Arif Güney, Nur Kübra Demirci, Ayşegül Balık, Sema Berber, Merve Vildan Ata ve Semih Aras'a da teşekkür borçluyuz.

Hassaten bizlerle görüşmeyi kabul eden, evlerinde, köylerinde, çalıştıkları kurumlarda bizleri ağırlayan hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Son olarak "Trabzon'u hocalarla anılan bir şehir" hâline getiren tüm büyüklerimizi de hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira arkalarında; şahsiyetli duruşlarıyla, dinmek bilmeyen gayretleriyle, bereketi günümüze kadar ulaşan talebeleriyle ve eserleriyle kendilerinden bahsedilecek temiz bir hayat bıraktılar. Ahirete irtihal etmiş olanlara rahmet, hayatta olanlara da sıhhat ve afiyet diliyoruz.

Trabzon 2023

Doç. Dr. Süleyman GÜR

İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Proje Yürütücüsü

İsmail Hakkı Aydın

İsmail Hakkı Aydın, 1954 yılında Trabzon'da doğdu. İlkokulu Maçka'da, orta ve lise tahsilini Trabzon'da tamamladı. İsmi taşıdığı dedesi, zamanın büyük âlim, müderris ve mutasavvıflarından Hacı Hafız İsmail Hakkı Efendi'den, yirmi yıl müddetle Kur'ân-ı Kerîm, Arapça, Farsça, Osmanlı Türkçesi, kelim, fıkıh, tefsir, hadis, tasavvuf, belagat, hitabet, felsefe, mantık, musiki ve edebiyat; babası müftü Halit Aydın'dan hat, tahrir, İslâm hukuku, usûl, Latince ve Fransızca; Hafız Ali Haydar Özak'tan kıraat; Abbas Hacıefendioğlu'ndan kelâm; Hasan Çavuşoğlu'ndan fıkıh; Mustafa Kaygusuz'dan tefsir; Ali Kemal Saran'dan hadis ve Tahir Karagöz'den mûsikî dersleri aldı. Bu süre zarfında, aynı zamanda, ilk, orta, lise, yüksek İslam enstitüsü ve tıp fakültesindeki eğitimini sürdürdü. Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdikten sonra, Beyin Cerrahisi Kürsüsü'nde asistanlığa başladı. Bilahare İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroşirürji Kürsüsü'nde ihtisasına devam ettikten sonra, Zürih Üniversitesi Nöroşirürji Kliniği'nde, Prof. Dr. Mahmut Gazi Yaşargil'in yanında, beyin cerrahisi ihtisas tezini ve mikronöroşirürji çalışmalarını tamamladı. Zürih Mikronöroşirürji Araştırma Merkezi'nde görev yaptı ve aynı zamanda, mikro-cerrahi alanlarında araştırmalarda bulundu. 1984 yılı sonunda yurda dönerek, Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroşirürji Anabilim Dalı Başkanlığı'na atandı. 1988'de beyin-damar tıkanıklıklarının operasyonlarında kullanılan ve dünyada ilk defa kendi adıyla literatüre geçen yeni bir ameliyat tekniği geliştirmesi sebebiyle 1990 yılında TÜBİTAK ödülü aldı ve zamanın cumhurbaşkanı tarafından taltif edildi.

Davetli konferansçı olarak, birçok uluslararası toplantıya katılan ve bilimsel dergilerin yayın kurullarında yer alan Prof. Dr. Aydın, uluslararası düzeyde, yerli ve yabancı 200'ü aşkın bilimsel çalışmasının yanında bugüne kadar birçok doktor, beyin cerrahı, doçent ve profesör yetiştirmiş, dünyanın önde gelen bilim adamlarınca, yurt dışında gerek kitaplarda ve gerekse makalelerde birçok kez kaynak olarak gösterilmiş, geliştirdiği cerrahi teknikler klasik kitaplarda yer almıştır.

Görüşme Fatih Topaloğlu tarafından İsmail Hakkı Aydın'ın İstanbul'daki evinde gerçekleştirilmiştir.

Trabzon Üniversitesi İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Trabzon Büyükşehir Belediyesi iş birliğinde hazırlanan *Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat* adlı proje kapsamında bugün çok önemli bir ismi, Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın’ı ağırlıyoruz. İsmail Hakkı Aydın hocamız beyin cerrahisi alanında ülkemizin yetiştirdiği en önemli bilim adamlarından biridir. Yaptığı başarılı çalışmalarla gerek yurt içinde gerekse de yurt dışında birçok ödüller aldı. Biz bugün hocamızı farklı bir yönüyle konuşmaya çalışacağız. İsmail Hakkı Aydın hocamız bilim adamı kimliğinin yanında yirmi yılı aşkın bir süredir başta dedesi Hacı Hafız İsmail Hakkı Efendi olmak üzere Trabzon’da birçok din âliminden İslâmi ilimler sahasında farklı eğitimler aldı. Hocamızı farklı kılan bir başka özelliği de gerek bilim adamı kimliğiyle gerekse de dinî ilimlerde edindiği bilgi ve birikimi felsefeden ilâhiyata edebiyattan sanatın farklı dallarına yansıtarak bu alanlarda eserler vermiş olması. Hocamız bu yönüyle müstesna bir şahsiyet. Kıymetli vakitlerini bizlere ayırdığı, bizi evlerinde ve kütüphanelerinde misafir ettiği ve projemize sunduğu katkılardan dolayı kendisine teşekkür ediyoruz.

Kıymetli hocam öncelikle kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Hoş geldiniz. Çok teşekkür ediyorum. Şeref verdiniz çalışma odama. Mutlu ettiniz. Allah razı olsun. Efendim ben 1954 yılında Trabzon’da doğdum. Tabii özellikle dedemin rahle-i tedrisinden geçtim. Babam ve çeşitli (sizin de ifade ettiğiniz gibi) hocaların özel eğitiminde tahsilime başladım. Daha sonra lise hayatı. Ortaokul, lise, imam-hatip lisesi sonra yüksek İslam enstitüsü, tıp fakültesi... Böyle bir hayat serüvenimiz. Daha sonra beyin cerrahisi alanında ihtisasa başlamak. Atatürk Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Çapa Tıp Fakültesi Beyin Cerrahisi Kürsüsü... Arkasından İsviçre Zürih Üniversitesi Tıp Fakültesi Beyin Cerrahisi... 1984 yılında tezimi İsviçre’de tamamladım ve 1984 yılında dönerek Atatürk Üniversitesi Beyin Cerrahisi Kürsüsü’nün başkanlığına atandım.

Daha sonra Amerika’dan Japonya’ya, İngiltere’den Amerika’ya, Hindistan’dan Kanada’ya varıncaya kadar çeşitli ülkelerde konferanslar, dersler, sempozyumlar, paneller verdim. Gerek beyin cerrahisi alanında ve gerekse sizin de ifade ettiğiniz gibi edebiyat, felsefe, teoloji, sanat, musiki alanlarında mümkün olduğunca çalışma yapmaya gayret ediyoruz. Bilgilerimizi aktarmaya çalışıyoruz. Çünkü insan bu âlemde nefsi için değil, nesli için gayret etmek mecburiyetindedir. Hayata katkı sağlamak mecburiyetindedir. Hayata katkı sağlamayanın bu âlemde nefes alması bence haramdır. O bakımdan biz de mümkün olduğunca Allah’ın bahş etmiş olduğu bu bedeni, bu ilmi, bu irfanı edinebildiğimiz kadarıyla aktarmaya çalışıyoruz. Çünkü insanlar öldüklerinde her şeyi, bütün defterleri, amel defteri de kapanır sizin de ifade ettiğiniz, bildiğiniz gibi... Onun için bizim işte defterimiz açık kalsın diye kitaplar yazıyoruz. Bilim kaybolmasın diyoruz. Çünkü bilim insanlığın ortak mirasıdır. Sanat, edebiyat, musiki, matematik ise ortak lisanıdır. Bu lisanı kullanarak bildiklerimizi kalem vasıtasıyla... Çünkü kalem de kutsal... O vasıtayla birlikte aktarmaya çalışıyoruz, yazıyoruz. Allah ömür verdiği müddetçe de yazacağız.

Hocam ailenizin Trabzon'a gelişi ve daha sonra silsile hâlinde bir geleneğinin oluşumundan biraz bahseder misiniz?

Bizim Trabzon'a yerleşmemiz Trabzon'un fethiyle başlar. Büyük büyük dedem, Baki dedem, Trabzon'un fethinde görev almış bir komutanmış. Tabii benim verecek olduğum bilgiler daha fazla dedemden aldığım... Elbette tarihî kaynaklar da var ama biraz daha mufassal anlattığım şeyler özellikle dedemden aktarılan bilgilerdir. Fâtih'in talimatıyla Baki dedem Trabzon'un ve Karadeniz Bölgesi'nin Türkleşmesi ve Müslümanlaşması için Trabzon'da kalıyor. Yine Fâtih'in talimatıyla orada bir eczane ve bir medrese açıyor. Bu şekilde Trabzon'a yerleşiyor. Baki dedem o tarihte Trabzon'da işte bugünkü Ortahisar dediğimiz bölgede (ki benim evim de oradadır) bir eczane ve bir medrese açıyor. Sonra şu anda yine bizim uhdemizde olan daha doğrusu oğluma aktardığım ev olan köyde bir ev yapıyor. Kaynarca, Limli eski adıyla, orada bir ev yapıyor ve o eve de el yazması bir Kur'ân-ı Kerîm koyuyor ve diyor ki (o da Baki dedemin vasiyeti oluyor): Büyük oğuldan devamlı takip edilmek üzere bu ev büyük oğula kalacak. O Kur'ân-ı Kerîm de büyük oğulda kalacak. İlimle uğraşacak büyük oğul, başka bir şeyle uğraşamaz. Âlim adamı olacak. Âlim olacak, hafızlık yapacak. O şekilde devam ediyor ve eczane kuruyor. O zaman da Trabzon'da milattan önce gelen bir zehirlenmelere karşı... Zehirlenme problemi, bu sarı orman gülünün zifin çiçeği dediğimiz bir çiçeğin balı alerji yapar, anafaksi yapar, ishal kusma filan... Hatta bazı durumlarda ölüme kadar götüren bir bal olduğu için ona deli bal denir. O deli bala karşı da bir panzehir yapıyor Baki dedem ve o panzehir de bugün hâlâ "Bakioğlu Panzehiri" olarak bilinir.

Trabzon'da bir kolumuz, Araklı tarafında bir kolumuz (Prof. Dr. Birdoğan Baki'nin akrabaları, O da bizim akrabamızdır)... Bizim Baki oğulları değişik yerlere aktarılmış. Bir kısmı Baki bir kısmı Bakioğlu ve bizler Aydın olarak devam ediyoruz. O ev aşağı yukarı 200 yıl öncesine kadar öyle devam etti ve Baki dedem de bir panzehir geliştirdi dediğim gibi. Bakioğlu Panzehiri. O da hâlâ devam ediyor. Fakat 200 yıl evvel o ev bir yangında Mustafa dedem zamanında (Mustafa dedem, dedemin dedesinin babası, yani Yusuf dedemin babası, dedemin babası İzzet, İzzet'in babası Yusuf, Yusuf'un babası Mustafa) yanıyor. Kur'ân-ı Kerîm de yanıyor. Sonra Yusuf dedem taş baskı bir Kur'ân-ı Kerîm alıyor. Keşke o burada olsa o Kur'ân-ı Kerîm'i size göstersem. Ama ben de bütün üzerimde olan bu yükü oğluma, Prof. Dr. Abdülkadir Cüneyt Aydın'a verdiğim için o Kur'ân-ı Kerîm de ondadır. O ev de ondadır şimdi ve o Kur'ân-ı Kerîm (o el yazması Kur'ân-ı Kerîm'in) yerine o evle birlikte aktarılıyor ve yeniden o ev yapılıyor ve birkaç yıl evvel evi tekrar oğlum yeni baştan restore ederek yaptırdı ve o Kur'ân-ı Kerîm de aynı vasiyet üzere devam ediyor.

Bir kolumuz mesela Akçaabat'tadır. Onlar hâlâ Bakioğlu'dur. Düzköy/Haçka bölgesindedir. Onlar hâlâ Bakioğulları, Bakioğlu soyadını kullanır. Bir kol işte Tonya'da vardır, bir kol Bursa'ya gitmiştir, bir kol Araklı'da vardır, bir kol Akyazı'da Trabzon'da... Akyazı'da olanların soy ismi Şentürk'tür. Fakat Şentürklerin bulunduğu yerde bizim de orada bir fındıklık bahçemiz vardır. O caddenin adı da Bakioğlu Caddesi'dir hâlâ. Bakioğlu Caddesi diye geçer. Bir grubumuz da işte Adapazarı'nda, Bolu'da var. Onların hâlâ Baki olduğunu biliyorum. Bu şekilde silsile devam etmiştir ve bizim büyük oğul hep o görevi üstlenmiştir. Büyük oğullardan hiç ticaretle uğraşan olmamıştır. Hep âlim olmuştur. Âlim olmak mecburiyetindedir, başka şans yoktur. Mesela Yusuf dedem çok zengindi. Bizim köyün camisini yaptıran da... Yusuf dedem (dedemin dedesi) o da çok büyük âlimmiş. Mesela onun işte üç bin koyunu filan varmış. Çok zenginmiş. Ama âlimmiş. Ama bizde büyük oğullar böyle... Ticaretle iştigal etmemişlerdir. Yani bu vasiyet bu şekilde devam etmiştir. Soyumuz solumuz öyle olmuştur ve büyük oğul da özel olarak baba tarafından, dede tarafından (özellikle dede tarafından) çok ihtimamla, özenle eğitilir, yetiştirilir. O nedenle beni de daha fazla dedem ve babam yetiştirdi. Tabii dedemin uhdesinde büyütüldük, okutulduk daha doğrusu...

Tabii ki birçok hocamız, serüvenimiz olmuştur. Daha sonra işte beyin cerrahisine bizim aktarılma-
mız farklı bir yön oluşturuyor. Çünkü rahmetli dedem bana hep sen İmâm-ı Âzam olacaksın, derdi.
Çünkü çok yaramaz bir çocuktum. Yani yaramaz olduğumu hatırlıyorum. Yaramaz bir çocuktum
ve çok itiraz ederdim. Dedem okuturdu beni. İşte üç yaşında Kur’ân-ı Kerim’e başladım. Babam o
zaman 1954 yılında Adana, Saimbeyli’ye stajyer müftü olarak atanmıştı. Sonra Tonya’ya, 1956’ta
Akçaabat’a geliyor. Önce Tonya, sonra Akçaabat. Beni üç yaşında dedem yanına alıyor ve bana Ab-
dülkadir adını veriyor. Normalde kendi ismi olan İsmail Hakkı ismini veriyor. Ancak kendisi Kadiri
tarikâtının halifelerinden olduğu için bana Abdülkadir diyor. Abdülkadir diye beni çağırıyordu.
Hatta sonra benim hanım hamile kaldığında (oğluma hamile kaldığında) rahmetli dedem (daha
hamile olduğunu hanım da bilmiyordu, hiç kimse bilmiyordu) “Abdülkadir geliyor, Abdülkadir ge-
liyor” diye söylerdi, espri yapardı, takılırdı ve oğlum doğduğu zaman Abdülkadir Cüneyt adını da
o takmıştır. Abdülkadir Cüneyt, Abdülkadir Geylani, Cüneyd-i Bağdadi’den rahmetli dedem tak-
mıştır. Onun için işte üç yaşında rahmetli dedem yanına alıyor beni. Öyle bir eğitime tâbi tutuyor.
Uzun hikâye tabii. Onu anlatmama gerek var mı bilmiyorum. Üç yaşında Kur’ân-ı Kerim’e başlatı-
yor. Hatta babam o zaman Tonya’da müftü... Diyor ki, “Sen kendine başka çocuk yap. Bu benimdir.”
Alıyor beni yanına.

O zaman dedem Maçka’da, Maçka Merkez Camii imamı ve bir medresesi var. Birçok talebesi oldu
dedemin. Babamın da oldu tabii bu arada. Babamın da mesela bu bildiğiniz eski Samsun müftüsü
vardır, rahmetli Burhan Toraman. O, dedemin talebesidir. O, Çarşamba’dan talebesidir dedemin.
Dedemin Çarşamba’da Ali Beyli köyünde de medresesi vardı 1930’lu 40’lı yıllarda. Oradan talebe-
sidir. Maçka’da da medresesi var. Birçok talebe okutuyor. Mesela onlardan bir tanesi de yine benim
gelinimin babası olan eski Trabzon İmam-Hatip Lisesi Müdürü Mustafa İskurt’tur. O da benim
gelinimin babasıdır. Yani Abdülkadir Cüneyt’in eşi Fatma, benim gelinim. Onun babası Mustafa İs-
kurt da dedemin, babamın da talebesidir. Bilenler bilir rahmetli Mustafa İskurt Trabzon İmam-Ha-
tip Lisesi’nin uzun yıllar müdürlüğünü yapmıştır.

Dedem o zaman Maçka’da beni alıyor, siz kendinize başka çocuk yapın, bu benimdir, diyor. Üç
yaşında Kur’ân-ı Kerim’e başlatıyor beni rahmetli. Sonra tabii ben dört yaşında hatim ediyorum.
Ama bu arada Latin alfabesini de Kur’ân alfabesini de okuyorum ve yazıyorum. Beş yaşında beni
şehirde okula gönderiyorlar (babam o zaman Akçaabat’a gelmiş, Akçaabat müftüsü yani). Ben beş
yaşındayken babam Akçaabat müftüsüydü. Ancak yaşım küçük olduğu için şehirde beni okula
almıyorlar. Dedem köyde okula yazdırıyor beni rahmetli. Ben o zaman beş yaşındayım ama tek
bir sınıf içerisinde bütün sınıflar. Zaten iki tane öğretmenimiz var. Muallim deniyor o zaman.
Bir sınıfın içerisinde 1., 2., 3., 4. ve 5. sınıflar eğitim görüyor. Bir yıl köyde okuttu beni rahmetli
dedem, sonra Maçka’ya aldı ertesi yıl. *Emsile*’ye tam ne zaman başladım onu da bilmiyorum. Ama
yine beş yaşlarında başlamıştım, öyle hatırlıyorum. Yani çok net hatırlamıyorum. Tarih olarak
net hatırlamıyorum ama nesara- yensuruya başlamıştık. Ben ilkokula başladığımda hem Latin
alfabesini hem Kur’ân alfabesini okuyordum, yazıyordum. Hatta bununla ilgili küçük bir anımı da
anlatmak istiyorum: İlkokulda birinci sınıfta okuyorum. Beş yaşındayım. O zaman muallimimiz
Murat muallim var. Ben beş yaşındayım, en küçüğü benim. Ama evli çocuklar var. Beşinci sınıflara
soru soruyor, bilemiyorlar. Ben parmak kaldırıyorum. “İsmail Hakkı biliyor musun?” diyor. Bili-
yorum. Kaldırıyor beni tahtaya. Ben de cevabını veriyorum. “Niye diyor sen burada oturuyorsun?
Kalk bakayım oradan.” Tutuyor beni kolumdan, getiriyor beşinci sınıfa oturtuyor beni. Hoca ödül-
lendiriyor beni bir anlamda, çok hoşuma gidiyor. Çok seviyorum hocayı. Dedem, İmâm-ı Âzam
olacaksın derdi. Oku, onu oku, bunu oku, ne bulursan oku. Hatta bana mesela vaaz ettirirdi. Evde
mesela sofranın üzerine işte tabak, çatal bıçak, maşrapa, bardak koyardı. Çıkartırdı beni masanın

üzerine. Hadi, burası kürsüdür, konuş bakalım. Ben de onlara vaaz ederdim, konuşurdum. Fakat ilkokulda Murat muallimin birkaç ay sonra başı ağrımaya başlar köyde, ilkokulda... İşte doktora filan gitti. Sonra hanımı Melahat Hanım gelmeye dı derslere. Ama ben tabii Murat muallimi çok seviyorum. Niye? Beni birden alıp beşinci sınıfa oturttu. Ödüllendirdi beni. Çocuğun hayatında ödüllendirmek ne kadar önemli. O bakımdan eğitim felsefesinde, eğitim psikolojisinde bu çok önemli. Dediler ki o zaman, Murat muallimin beyinde ur var ve onu ameliyat edecek bir beyin cerrahı Türkiye’de yok. Öyle dendi o zaman Murat muallim ölecek ve ben geceleri ağlamaya başladım. Ben dedim İmâm-ı Âzam olmayacağım artık, ne olacaksın, beyin cerrah olacağım, beyin cerrahı olacağım ben. O zaman beyin cerrahı olmak için doktor olmak gerektiğini bilmiyorum. Beş yaşındaki çocuk. Ama beyin cerrahı olacağım, diyorum. Dedeme dedim ki, “Dede artık ben beyin cerrahı olacağım”. Niye oğlum dedi. Dedim ki, Murat muallimin beyinde ur var. Ben beyin cerrahı olacağım, gidip onu ameliyat edeceğim. Murat muallimi kurtaracağım. O da bana dedi ki (rahmetli): “Oğlum sen hele bir doktor ol da...” Ben doktor olmanın ne gerektirdiğini de bilmiyorum. “Sen hele bir doktor ol da bakalım. İnşallah olursun.” dedi. O gene hep bana İmâm-ı Âzam diyor. İşte *Emsile*’ye başladım. Ondan sonra sarfı bitirdik. *Emsile*, *Binâ* filan sonra işte nahve geçtik. *Avâmil* filan bütün tahsil hayatım boyunca hep devam etti zaten. Tabii bu arada başka hocalardan da eğitim aldım. Kitaplar okudum, ders okudum. Sonra dedim ki, ya biz Murat muallimi ameliyat edeceğiz ama acaba nasıl keseceğiz adamın kafasını? Çocuk, beş yaşında. Dedim ki, bunu bir deneyeyim bir hayvanda filan... Köydeyim ve bir tavuk yakaladım. Komşunun tavuğunu yakaladım. Komşunun tavuğunu ameliyat edeceğim ama ben hesap ediyorum ki, kafasını kestik mi, iyileşecek. Yakaladım tavuğu. Fakat asistanım yok. Alet de yok. Koltuğumun altına aldım. Neyle keseceğim. İşte bir makas buldum evde, köyde. Annem de bahçede. Komşunun tavuğu... Bizim tavuğumuzu da kesmedim, onu da söyleyeyim yani. Ne olur ne olmaz diye... Aldım kesmeye kalktım. Fakat tabii tavuk kesilmiyor. Üstüm başım kan, tüy oldu. Tavuk kaçtı. Ameliyat başarısız oldu. Fakat tabii bu benim için bir tecrübe oldu. Yani asistansız olmuyor bu işler, alet edevatsız olmuyor. Bir de hastanın rızası lazım. Hayvanın (tavuğun) rızası yok, yani böyle bir durum da söz konusu. Fakat işte o arada kurbağa murbağa yakalıyorum. Çocuk işte beş yaşında.

Ertesi yıl rahmetli dedem beni Maçka’ya aldı ilkokula... O zaman ihtilal oldu, 1960 ihtilali. Babam Akçaabat’tan Maçka’ya müftü olarak geldi. Beni de Maçka’ya aldılar. O arada ben hâlâ dedemde yine okuyorum. Yani medrese eğitimi yine devam ediyor. Babam Maçka’ya gelince babamda da okumaya başladım. Bu sefer babam Maçka’ya gelince başka hocalarla da okumaya başlamak mecburiyetinde kaldım. Babam o zaman aşağı yukarı işte kaç yaşında? Otuzlu yaşlarda. Babam Maçka müftüsü. Babamın o zaman bir vaizi var. Hafizoğun Hasan diyorlar. Akçaabatlı, mezarı Kalanima’dadır. Hasan Çavuşoğlu... Allah rahmet eylesin. 1.90 boyunda, kilolu, uzun cübbesi var. Cübbesinin cepleri kitap dolu. Kütüphane gibi bir adam ve babam ondan aynı zamanda ders okuyor. Babam müftü, o vaiz... Bana diyor ki, benim emrimde çalışıyor ama o benden âlim. Ben ondan ders okuyorum. Babam ondan *Kudûrî*’nin şerhi olan *Cevher*’i okuyor. İyi hatırlıyorum. Çünkü daha sonra ben *Kudûrî* de okudum. Babam o zaman *Cevher*’i okuyor. Hasan Çavuşoğlu’na Hafizoğun Hasan, diye bilinir Trabzon’da. Allah rahmet eylesin. Benim de hocam olmuştur. Fakat o arada işte altılı yedili yaşlardayım. Bizim altımızda, müftülüğün altında fırıncı Salih Aytaç var. Onun hanımı bizim komşumuz, İlve Teyze. Bir gün (tabii ben o arada solucanlar yine kesiyorum, ikinci sınıftayım) İsmail Hakkı, bizim tavuk, iğne yuttu, iğnesini çıkartabilir misin, diyor. Hemen, iyi diyorum. Tamam, fırsat oldu diyorum. Tavuktan da tecrübemiz var. Başarısız oldu ama tecrübemiz var. Tamam diyorum İlve Teyze’ye. Dışarıda bir ağaç var. Tavuğu tutturuyorum ona. Sordum tabii nasıl oldu? Dedi ki, ben bir şey dikiyordum o arada tavuk da yerden bir şeyler topluyordu. Elimden iğne düştü. İğnenin arkasında da ip vardı. Tavuk da o arada iğnenin ipini ağzına alınca iğneyi de yuttu. Anamnez aldım, nasıl oldu

filan diye. Sonra tamam bu olsa olsa kursağında olması lazımdır, diyorum. Artık demek biliyorum bunu veya okulda mı öğrenmişim, kursak filan gibi bilemiyorum. Kursağında olması lazım ama makasla olmayacağını da biliyorum. Çünkü ilk ameliyat başarısız. Sen evden bana jilet getir, diyorum ve Salih Aga'nın tıraş jiletlerinden bir tane getiriyor bana ve tavuğu tutturuyorum. Asistanım oluyor İlve Teyze (rahmetli). Tutturuyorum ve dikine kesiyorum. Bakıyorum bugün doğru kesmişim. Yani adale liflerine paralel kesmişim. Kursağımı temizliyorum, iğneyi çıkartıyorum. İğnenin arkasında bu kadar bir ip var o iğneyle de dikiyorum kursağı. Tavuk iyileşiyor ve sonra bu ameliyat başarılı oluyor. Fakat işin enteresan tarafı, yani bakın hayatta tesadüf diye bir şey yok. "El-hayru fi mâ vaka'a" (Hayır olandadır). Bu, çok önemli. Nereden bilirdim İlve Teyze'nin benim ilk asistanım olacağını... Sonra tabii tavuk iyileşiyor, işte yumurtalarını bana getiriyor. Hatta bir kavanoz da reçel getirmişti bana. Bu şekilde hastalardan hediye almaya da alışmış olduk. Yumurtalar bana geliyor. Tavuk iyileşti fakat bunu hemen söylemek istiyorum. Yıllar sonra, aradan yıllar geçiyor. Ben tabii işte okuyorum, gidiyorum filan. Sonra İsviçre dönüşünde Atatürk Üniversitesi Beyin Cerrahisi Kürsüsü'nü kuruyorum. İşte asistanlık imtihanları... O zaman TUS yok. Biz imtihan yapıyoruz. O zaman da beyin cerrahisi çok itibarlı. Yani ben zaten fakülteyi dereceyle bitirmeyeni almıyorum asistan olarak. Kürsü başkanım. Sonra işte imtihan yaptık. Asistanlarımız var. İşte bir gün asistanlarla konuşurken, "nerelisin filan oradan buradan" asistanlardan bir tanesi diyor ki, Maçkalıyım. Kimlerdensin, neredensin deyince, bakıyorum ki, İlve Teyze, onun annesinin teyzesiymiş... Prof. Dr. Çetin Refik Kayaoğlu asistanımdı benim, öğrencim... Onun annesinin teyzesi, İlve Teyzeymiş. Kadere bakın ki, ilk asistanım İlve Teyze'nin torununun torunu da asistanım oluyor.

Böyle bir hayat sirkülasyonu başlıyor. Ama dedem hiç bırakmıyor beni. Babam da bu arada kimi görürse bundan okuyacaksın, diyor. Tabii bu arada ilkokul bitiyor. İlkokul bittiğinde o zaman zannediyordum, nahiv okuyordum. Yani *İzhâr'a* geçmiştim zannediyordum. O yıllara tekabül ediyor *İzhâr'a* geçmiştim. Çünkü yazın bırakmıyor beni rahmetli hiçbir zaman. Sömestr tatilleri hariç okul döneminde de okutuyor. Her akşam zaten okutuyor beni. Üç yaşında aldı beni yanına, her akşam yatırıyor *Kaside-i Bürde'yi* okumaya başlıyor. Mesela *Kaside-i Bürde'yi* ben hiç elime almadım kitap olarak. Ama ezbere bilirim. Çünkü her akşam okuyorum. Ezberimde kalıyor ve bir de dedemin tabii bir manevî yönü var. Okuttuğu kitapları sanki bir flaş diske yüklemiş gibi yüklüyordu. Çok hoşgörülüydü, kolay ders kabul ederdi. Babam öyle değildi. Mesela *Mülteka'yı* babamdan okudum. *Kudûrî'yi* de babamdan okudum mesela. Çok sertti babam. Kolay ders kabul etmezdi. Ama dedem öyle değil. Dedem tecvid okutuyordu bana. Yani dört yaşındaki çocuğa nasıl tecvid okutursun? "Ka-çan tenvin veya nûnu sakinden sonra sif za sena..." Bu, mümkün değildi, onu o çocuğa okutmak. "Ula İsmail" medd-i munfasıl, "burdan köye" ihva, "buradan İstanbul'a" izhar. Öyle okuturdu öyle bir yöntemi vardı. Mesela ödüllendirir de rahmetli dedem. Mesela Maçka'da işte 3-4 yaşındayım. Ezber yaptırıyor bana. Şurayı ezberle, diyor. İşte hadis ezberlettiriyor, âyet ezberlettiriyor. Şurayı ezberle, burayı ezberle, ibare ezberlettiriyor, sarfta, nahivde... Ezberlediğim zaman da çık, minarede bir türkü söyle, diyor. Hoşuma gidiyor, minareye çıkmak. Çıkıyordum minarede bir türkü söylüyordum. Böyle bir yöntem...

Babam çok disiplinli fakat babam da, bak, ben vaizden ders alıyorum Hasan Çavuşoğlu'ndan Hafizoğlu Hasan'dan diyerek beni de teşvik ediyordu. Bu arada babam kimi görürsen ondan da ders al, derdi. İlkokuldan sonra devlet parasız yatılı imtihanları var o zaman. Devlet parasız yatılı imtihanına girdim. İmtihani kazandım. O zaman Trabzon Lisesi de imtihanlarla öğrenci alıyor. Ben Yavuz Selim Öğretmen Okulu imtihanlarına da girdim. O imtihanları da kazandım. Fakat dedem dedi ki, bunu, imam-hatibe verelim (imam-hatip lisesi de o zaman imtihanla alıyor). Biz devlet imtihanını kazandığımız için (devlet imtihanları kazananları imtihansız olarak alıyorlardı) imtihansız olarak

başladık. Fakat yine dedem asla bırakmıyor. Tıp fakültesindeyken bile dedemden *Kâdî Beyzâvî* okuyordum. *Kâdî Beyzâvî*'nin şerhi Şeyhzâde okuyordum. Bu süre içerisinde babam herkesten ders aldirtıyordu. Mesela babamın Kur'ân-ı Kerîm hocası Ali Haydar Efendi vardı. Ali Haydar Hafız... Ondan da ders aldım. Babamın yine bir imamı vardı. Mustafa Hoca (Mustafa Kaygusuz), Hamsiköy imamıydı. Bırakmazdı beni, git ondan da oku derdi. Ondan da bir yaz boyunca tefsir okudum, İbn-i Kesir okudum. Yine o eğitim sürem içerisinde Trabzon müftüsü vardı, Abbas Hacıfendioğlu. O, Salih İmamoğlu'dan sonra Trabzon müftüsü oldu. 60 ihtilalinde geldi. Ondan da kelâm okurdum. Ali Kemal Saran Hoca vardı. O da müftüydü, daha sonra zannediyorum vaiz olmuştu. Ondan da hadis okudum. Musikiyle ilgilendim Trabzon'da. O zaman Tahir Karagöz Hoca Trabzon'a geldi. Bir vesileyle Trabzon'da kaldı ve ondan musiki dersleri, nota dersleri aldım.

Bu arada Cansız Hoca (Allah rahmet eylesin) babam git ondan da ders al dedi. Cansız Hoca'ya gittim. "Ne var dedi?" bana, sert bir şekilde. Dedim, ders okumaya geldim. Hatta o da çok enteresan. "Uşaklarla uğraşacak vaktim yok." dedi. Kovdu beni. Böyle bir şey oldu. Ama enteresan aradan yıllar geçti. 1970'li yılların başı (71, 72 ya da 73 olabilir). Trabzon'da ilâhiyat fakültesi kurma çalışmaları var. Cansız Hoca'yla o hatıramı anlatmak istiyorum. Önce kovmuştu beni. Hatta babama dedim. Babam dedi ki, "Okudun mu?" Dedim ki, vallahi gittim kovdu beni. "Niye demedin ki ben müftünün oğluyum?" Yani onu deseydin şey yapardı, diye. 70'li yıllarda, rahmetli olmadan önce (zannediyorum 75 yılında rahmetli oldu) Cansız Hoca. (Mustafa Cansız Hoca) âlim bir adamdı. İşte o zaman Trabzon İlâhiyat Fakültesi'ni kurma çalışmaları var. O çalışmaların içerisinde babam (rahmetli) var. O zaman Trabzon Müftüsü Fazlı Can'dı zannediyorum (Allah selamet versin). İmam-Hatip Lisesi Müdürü Mustafa İskurt ve Hüseyin Atay... Onu da davet ettiler. Trabzon'da ilâhiyat fakültesi kurmak için. Cansız Hoca ve ben de varım orada, o toplantıda. Ben o zaman tıbbiyeliyim. Fakat işte dedim ya, ben her yere karışıyorum. Ben orada susmam lazımken her yere karışıyorum. O arada bir şeye itiraz ettim. Cansız Hoca, işte o zaman ölmesinden birkaç yıl evvel o yıllara tekabül ediyor. Herkes tanıyor. Ben itiraz edince, bana dedi ki... Trabzon İmam-Hatip Lisesi var. İmam-Hatip Lisesi şu anda Trabzonspor'un müzesinin olduğu yerdi. İmam-Hatip Lisesi daha sonra yukarıya çıktı. Yani Bahçecik'teki İmam-Hatip Lisesi daha sonra oraya yapıldı. Orayı İmam-Hatip Lisesi'ni İlâhiyat Fakültesi olarak kullanabiliriz, diye. Onun için Mustafa İskurt da orada toplantıda. Ben birtakım şeylere itiraz ettim. Daha doğrusu iyi hatırlıyorum itirazımı. İtiraz da, konu şeye geldi. İşte Hüseyin Atay Hoca da var Profesör Hüseyin Atay, toplantıya gelmiş Ankara'dan davet edilmiş. İbrahim Hakkı hazretlerinin *Marifetnâme*'siyle ilgili bir şey tartışılıyor. Ben de o zaman İbrahim Hakkı'nın *Marifetnâme*'sini orijinalinden okuyorum. Ben bir şeye itiraz ettim. Kızdı bana, sen anlamazsın dedi, Cansız Hoca. "Nasıl anlamam," dedim ben, okudum. Burada dedi ki bana, "Sen, benden niye ders okumadın?" (Allah rahmet eylesin) Hocam, dedim, geldim okumaya da, kovdun beni, deyince, "İyi ki okumamışsın" dedi. (Allah rahmet eylesin) Okusaydın hocalara neler yapmazdın... Öyle bir hatıramız var.

Sonra imam-hatip lisesi bitti. Alttan yediyi vererek mezun olduk. Ama bu arada Yaşar Nuri Öztürk, yarıştığım bir arkadaşım, okuldan arkadaşım. Benden üst sınıfta, büyüktü o benden. 47'liydi yanlış hatırlamıyorsam ve evliydi o. İmam-hatip lisesinde dördüncü sınıf olanlar hutbe okurlar camilerde. Altıncı, yedinci sınıflar vaaz ederlerdi. Bir de münazaralar yapılırdı. Okullar arası münazaralar yapılırdı. Yaşar dördüncü sınıf olmasına rağmen vaaz ederdi. Derdim niye ona vaaz ettiriyorsunuz, bana vaaz ettirmiyorsunuz? Çünkü dördüncü sınıfta o. Yedinci sınıfta olması lazım vaaz etmesi için. Sonra ben de gittim, (Allah rahmet eylesin) İrfan Şentürk diye bir müdür muavinimiz vardı. Çaykaralı, yanlış hatırlamıyorsam. Ben o zaman ikinci sınıftayım. On bir yaşındayım daha oruç da tuttuğum yok. Gittim, dedim ki, "Hocam ben vaaz edeceğim." Kovdu beni. Dedim ki, Yaşar

Nuri Öztürk'e vaaz ettiriyorsunuz da bana niye ettirmiyorsunuz? Yani normalde yedinci sınıfın etmesi lazım. Tabii o zaman okulda Haydar Baş okul arkadaşımız... Mehmet Ali Ayvacı filan bunlar okul arkadaşlarımız. Ama Yaşar yedinci sınıfta olmamasına rağmen vaaz ediyor. Dördüncü sınıfta vaaz ediyor, Zeytinlik Camii'nde. Zeytinlik Camii, Çarşı Camii, İmaret Camii, Gülbahar Hatun Camii ve Hacı Kasım Camii, bunlar bizim tatbikat camilerimiz. İrfan Hoca (Allah rahmet eylesin) beni kovdu. Ben de çıktım, küçük şu kadarlık bir çocuğum, ben de ağlamaya başladım. Ali Aga vardı (Allah rahmet eylesin) müstahdem. Niye ağlıyorsun? dedi. Dedim ki, İrfan Hoca beni kovdu. Git müdüre, dedi. Müdür de (Allah rahmet eylesin) Hayri Ersayın. Bana bu arada müftünün uşağı diyorlar. Çalışkan bir öğrenciyim. O da ayrı bir konu. Her yere parmak kaldırıyorum. Arapça biliyorum. Hatta hocalar gitmiş şikâyet etmişler. Ben kopya veriyorum diye öğrencilere. Mahmut Özdil diye bir Arapça hocamız vardı, sınıfta kopya veriyorum diye şikâyet etmişti beni, Maraşlı, yaşıyorsa Allah selamet versin, ölmüşse rahmet versin. Mahmut Özdil imtihanlarda ben kopya verdiğim için arkadaşlara, ikinci sınıfta, şikâyet etmişti beni. Yaramaz bir çocuğum, küçüğüm ama işte her yere ben cevap vermek istiyorum. Yine matematik hocamız vardı, Kazım Koçak (Allah rahmet eylesin). Cengiz Ekşi vardı, biyoloji hocamız. İsmet Savaşkan edebiyat hocamız. Sonra Ahmet İmamoğlu (Allah rahmet eylesin) edebiyat hocamız oldu. Ondan sonra ben de gittim müdüre. "Ne var müftünün uşağı?" dedi bana. Gördü ağladığımı. Dedim ki, ben vaaz etmek istiyorum. "Gitsene İrfan'a," dedi. Dedim, gittim de kovdu beni. Dedi ki, "Ama sen daha ikinci sınıftasın." Dedim, hocam, Yaşar Nuri Öztürk'e vaaz ettiriyorsunuz. Ben de ederim, dedim. "Edebilir misin?" Ederim, dedim. Topladı bütün öğrencileri. Büyük bir sınıf vardı o zaman. Üçüncü sınıflar oradaydı. 1-2 şubeleri vardı A-B. 3 oldu mu tek bir şube hâline getiriliyordu. Oraya topladı öğrencileri, mikrofonu koydu. Hadi et bakalım, dedi. Oturttu beni oraya. Ben de (hiç unutmam) selam konusunda,

1 "وَإِذَا حُيِّتُمْ بِحَيِّتِهِ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهُ أَوْ رُدُّوْهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيْبًا" diye başladım. Hoparlörden İrfan Bey duydu, bir hışımla geldi. Kapıyı bir açtı ki, müdür bey orada. Çekti kapıyı. Müdür bey, bana dedi ki, bu akşam Hacı Kasım'da vaaz edeceksin. Daha iftar olmadan ben gittim, caminin kapısında oturdum. 11-12 yaşındayım ikinci sınıftayım. Oruç tutmuyorum. İftar oldu. Ben orada bekliyorum. Millet diyor ki, bu çocuk burada ne yapıyor. Tabii cami açıldı. Hoca geldi, camiye açtı imam. Ben de hemen girdim, kürsünün dibine oturdum. Hani ola ki başkasını yollar İrfan Hoca, gelip çıkar. Onu kuyruğundan tutacağım diye, eteğinden tutacağım, çıkarmayacağım diye. Tabii sonradan da öğrendim ki, bir hoca da geliyor, takip ediyor seni. O zaman Hacı Kasım Camii ve Zeytinlik Camii'nde deniyorlar seni. İyiysen işte ya Çarşı Camii'ne ya da İmaret Camii'ne, Hatuniye Camii, Gülbahar Hatun Camii'ne terfi ediyorsun. Hocalar takip ediyorlar orada. Millet in toplanmasını bekliyorum vaaza çıkacağım. O arada baktım ki üst sınıftan bir öğrenci geldi. Dedim acaba vaaz etmeye mi çıkacak? Baktım geldi kenarda dışarıda oturdu. Öyle hatırlıyorum orada oturdu. Hatta bizim eski bakan Faruk Özak'ın ağabeyi de okul arkadaşımız, Mahmut, o da var, benim Kur'an-ı Kerim hocam Ali Haydar Hafız'ın oğlu... Ali Haydar aynı zamanda babamın da hocasıdır, benim de hocam. O arada baktım on, on beş, yirmi kişi oldu cemaat. Baktım daha riske etmeyelim bu işi. Hemen kürsüye çıktım. Başladım vaaz etmeye. Derken, baktım ki, (Allah selamet versin) yaşıyor Prof. Dr. Hulusi Kılıç. Belki hocanız olmuştur sizin. O zaman bize yeni geldi. Diyarbakırlı Arapça hocası, okula yeni tayin oldu. O baktım geldi, minberin arkasına geçti. Dedim ki, o takip edecek bizi. Tabii ben bu olayı evden saklıyorum. Çünkü dedem evde... Hacı Kasım ve Zeytinlik'teki vaazlar minareye verilmiyor. Camiinin içinde kalıyor. Ama Çarşı Camii ve Gülbahar Hatun'un ki minareye veriliyor, herkes dinliyor. Vaaz ettim bitti o akşam. Ertesi gün (Cengiz Ekşi Hoca'nın dersi, biyoloji hocası) Cengiz

Ekşi'nin dersindeyiz. İkinci sınıf, hiç unutmam. Kapı çalındı. Ali Aga geldi (hademe Ali Aga). Dedi ki, hocam, İsmail Hakkı'yı müdür bey çağırıyor. "Gene ne yaramazlık yaptın? (Cengiz Hoca, Allah selamet versin yaşıyorsa, ölmüşse rahmet olsun) Hadi git bakalım" dedi. Çağırıldı beni müdür (rahmetli Hayri Hoca) dedi ki, "İsmail Hakkı, bu akşam Gülbahar Hatun'da vaaz ediyorsun." Terfi ettim. Çok iyi... Ama orada minareden veriliyor vaaz. Dedem de evde... Şimdi dedeme söylemedim. Yakındı o eve, Ortahisar'da evimiz. Gülbahar Hatun (İmaret) Camii'ne hemen gittim. Musa Hafız'dı imamı (Allah rahmet eylesin). O da orada... Ben artık biraz daha tecrübe kazandım, rahat gittim, vaaza çıktım. Dedem duyunca minareden sesimi, anneme demiş ki, ya bu Abdülkadir değil mi? Evet, demiş annem. Dedem hemen o heyecanla koşu koşu giyinmiş teravihe camiye geldi. Tabii Musa Hafız onu aldı, öne oturttu. Baktım, dedem ağlıyor. Ben kürsüdeyim. Böyle bir şeyimiz oldu.

Hocam, dedeniz Hacı Hafız İsmail Hakkı Efendi'nin Maçka'da görev yaptığı dönemdeki ilmi faaliyetlerinden biraz bahsedebilir misiniz?

Dedem ehli tarik bir insandı. Kadiri tarikatına mensuptu. Babam da öyleydi. Haçkalı Baba'yla çok yakındılar. Hatta Haçkalı Baba'yı (Kuş Mustafa diye biliniyor) babam yıkadı. Haçkalı Baba'nın vasiyeti üzerine babam yıkamıştır. Dedemin manevi gücü de çok fazlaydı. Çok kerametine şahidim. Ama onları burada söylemenin anlamı yok. Dedem eğitim metodunda farklı bir yöntem uygulardı. Yani belki o ehli tarik olmasının, mutasavvıf olmasının vermiş olduğu haleti ruhiyle onun öğrettiklerini, ben hâlâ kitabın sayfalarını gözlerimi yumarak çevirebilirim. Öyle bir yapısı vardı rahmetli dedemin. İşte sarf, nahivi onda okudum. Dedim ya, tıpta iken bile ondan tefsir okuyordum. *Kâdî Beyzâvî* okuyordum. Çok talebesi vardı, çok hürmet gören bir insandı. Bütün devlet adamları, siyasilere elini öperler, duasını isterlerdi. Askere gidenler hep gelip onun elini öperler, mesela Kore'ye gidenler, iyi hatırlıyorum. Kore'ye gidenler hep gelip onun duasını alarak giderler, döndükten sonra da yine gelip onun duasını alırlardı. Trabzon Müftüsü Hacı Salih Efendi (Salih İmamoğlu) babamın da hocasıdır. Onun babası, Muhammed Efendi vardı. Onlar medrese arkadaşı... Hacı Hasan Efendi var mesela işte. Çaykara'dan Hacı Hasan Efendi, Hacı Feriştad Efendi, Dursun Efendi (Çalekli Dursun Efendi) bunlar dedemin hem medrese hem de ehli tarik arkadaşları. Bunlar çok yakındılar. Manevi yönü çok güçlü olan bir insandı. Devamlı her akşam mutlaka *Kaside-yi Bürde*'yi okumadan uyumazdı. Beni yanından hiç ayırmazdı. Beni o büyütüştür.

Trabzon'da Yosma Düzü diye bir yer var. Orada Karaptal Şenlikleri yapılır. Hâlâ yapılır. İşte o zaman orada içki içiliyor, kumar oynanıyor. Ağustosun birinci mi ikinci mi pazarı orada o şenlikler yapılır. Adam vurulur, cinayetler işlenir orada. Oradan Maçka'ya yaya giderdik. Üstten kestirme yol vardı. Bir gün yine orada bundan altmış beş sene önce bir cinayet işlenmişti. Bana dedi ki, sen ileride buraya büyük bir camii yapacaksın büyüyünce ve o cami yapılırca, buradaki bu menhiyat (aynı tabir onundur) bitecektir, demişti. Sonra nasip oldu. Oraya bundan yirmi sene önce herhâlde bir cami yaptırmak nasip oldu. Babam baştan itiraz etti. Babam müftü tabii. Müftülüğün izni olması lazım. Sonra bir iki yıl böyle devam etti. Sonra ben söylemek istemedim başlangıçta. Fakat babam ısrar edince, yapma diye, millet gelip burada eğleniyor. Millet rahatsız olur, diye. Sonra dedemin böyle bir vasiyeti var, deyince o zaman peki yap, dedi ve yaptık. Bir camiyi, minaresini, imam evini, şadırvanını yaptık. Tuvaletler yaptırıldı, su getirttik. Gayet güzel. Fakat babam dedi ki, buraya kadro vermem. Tabii o 1.100 metre yüksekliğinde böyle bir yer. Bir taraf Trabzon, bir taraf Akçaabat, bir taraf Maçka'dır. Oradan deniz gözükyor. Öyle yüksek bir yer. Dedi ki, sen imamın ücretini ödeyeceksin. Tamam, dedim. Sonra iki yıl müddet orada imamın ücretini karşıladık. İmam evi filan derken... Sonra, dedi ki, ramazan boyunca her akşam burada iftar vereceksin. O da babamın vasiyeti. Ona da peki dedik, rızasını almak için ve o geleneği de babam başlattı. Ramazan boyunca her akşam orada

iftar vermeye başladık. İki yıl sonra babam baktı ki, cemaat arttı. Hakikaten o menhiyat da orada bir yerde izale oldu. Yine şenlikler yapılıyor ama çok fazla o menhiyat olmuyor. Sonra babam kadro verdi oraya. Şu anda kadrolu, ismi de Hafız İsmail Hakkı Efendi Camii olarak şu anda tescil ettirdik. O şekilde vazife görüyor. Diyanet'e devredilmiştir o cami.

Hocam, Maçka'da dönemin ilmiye sınıfı olarak ifade edebileceğimiz farklı ailelerinden bahsedebilir misiniz?

Şimdi Maçka enteresan bir yer tabii. Maçka'da, rahmetli babamın ifadesine göre, kendisi 1960 yılında Maçka'ya müftü geliyor. Maçka'daki Merkez Camii'ni dedem yaptırmıştır. O camiden önce Tahta Camii vardı. Ben hatırlıyorum onu. Tahtalardan sarılmış, bir gece konu gibi bir camii vardı. Şu anda mevcut olan büyük camii, Merkez Camii'ni dedem yaptırmıştır. Babamın ifadesine göre, Maçka, Trabzon'un en büyük ilçesidir, coğrafi olarak o zaman 150 köyü filan vardı yanlış hatırlamıyorsam. Babamın ifadesiyle 1960'lı yıllarda 18 tane camii vardı. Ama köylerin birçoğunda kilise vardı. Maçka tarih boyunca hep eğitim merkezi olmuştur, Osmanlı zamanında da Rumlar zamanında da... Mesela Sümela Manastırı, Vezelon Manastırı, Kuşlar Manastırı, Kızlar Manastırı vardır. Kiliseler hariç. Her yerde kilise vardı zaten. Yani Maçka'nın böyle bir yapısı vardı. Ama Maçka'dan pek âlim çıkmadı, onu da söyleyeyim. Çünkü biz Maçka'nın Esiroğlu bölgesinde, bizim Kaynarca köyü, Limli Esiroğlu, Trabzon'a daha yakın bir bölge. Onun için Maçka'dan, zannediyorum ilk âlim dedem çıkmıştır. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi'*nde anlatılmış. Ama yanlış yapmışlar, dedemin fotoğrafını Manastırlı İsmail Hakkı'nın yerine koymuşlar, yanlışlık olmuş. Zannediyorum bizim Maçka'dan ilk âlim, dedem çıkmıştır. Çok iddialı değilim ama bildiğim kadarıyla... Tabii daha sonra babam, o da çok büyük âlim. Hocam olmuştur benim (rahmetli). Ama onlar da çok âlim yetiştirmişler ondan sonra. Ama dedemden önce çok malumatım yok. Âlim, İslâm âlimi anlamında... Tabii ki birçok profesör çıkmıştır, birçok bilim adamı...

Hocam, Maçka'nın kozmopolit yapısından bahsettiniz. Dönemin dinî hayatı, İslâm'ın hayata yansıyan yönleri, işte diyelim ki ramazan bayramları, ramazanlar... Bunların yaşantısı o dönemle ilgili bahsedebilir misiniz?

Çok güzel bir soru. Ama ben ondan ziyade babamın özellikle hizmetinden bahsetmek istiyorum. Dedim ya babam geldiğinde 18 camii varmış. Babam neredeyse hepsinde camii yaptırdı. Bütün imamaları yetiştirdi. Aşağı yukarı 30 sene (daha da fazla belki) Maçka'da müftülük yapmıştır. Kısa bir dönem hariç (Sürmene'ye gelmişti) sonra tekrar Maçka'ya geldi. Yani 40 - 45 sene müftülüğü var. Maçka'da uzun süre hizmet etmiştir. Babam Maçka'daki bütün okulların, sağlık ocaklarının, yolların, köprülerin yapılmasında, hepsinde babam öncü olmuştur. Hatta Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin kurulmasında bile babamın çok gayretleri vardır. Hakeza ilâhiyat fakültesinin kurulması için ta 1970'li yılların başlarında bir cemiyet oluşturmuşlar, bir araya gelmişler. Böyle bir çalışması vardır. Babam imam-hatip okullarına, yüksek İslam enstitülerine çok destek vermiştir. Onunla ilgili de bir anımı anlatmak istiyorum. Trabzon'da imam-hatip okulunda okuyan fakir öğrencilere babam Maçka'da imamlık verirdi ve onlara derdi ki: "Ben sizden görev istemiyorum. Ama ben sizden başarılı bir karne istiyorum." Hatta İslam enstitüsünde okurlardı. Ama Maçka'da imamlık yaparlardı. Kadroları Maçka'da, paralarını gönderirdi. Siz çalışın, derdi. Bununla ilgili babamın imamlarından çok iyi hatırlıyorum okuyup da üniversite bitiren öğrencilerinden profesörler var şu anda. Şimdi Trabzon'da mesela tanınan Fuat Adıgüzel var, duymuşsunuzdur. Fuat Adıgüzel babamın imamlarından, yine Azmi Şenol vardı. Bunlara babam imamlık veriyordu. Hatta Yüksek

İslam Enstitüsü'nde bir hocamız, Abdullah Demir yanlış hatırlamıyorsam, bir gün derste vazife ehemmiyeti konusunda bir ders anlatırken, kendisinden bir örnek verdi. Ben, dedi, fakir bir ailenin çocuğuydum. Trabzon İmam-Hatip'te okurken fakirdim dedi. Duyduk ki, dedi, Maçka müftüsü imam-hatip öğrencilerine çok destek oluyor. Ben gittim ondan, İsmail Bayraktar vardı mesela, Gümüşhane müftüsü... O da, iyi hatırlıyorum, hem babamın talebesiydi, hem imamlık yapıyordu. Trabzon İmam-Hatip'te okuyordu. Dedemden de zannediyorum kıraat okuyordu. Şu anda aklıma gelmiyor ama dedemin ve babamın birçok öğrencisi vardı. Biz dedi gittik ona, anlattık durumumuzu. Dedi ki, beni Hacevera diye bir köye imam tayin etti. Yeşilyurt yeni adı, Hacevera Mahallesi. Demiş ki, oğlum ben senden görev istemiyorum. Görev istemiyorum ama çok çalışacaksın, yıl sonunda bana karneyi getireceksin ve takdir alacaksın, yani çok başarılı olacaksın. Böyle okumuş. Fakat bir gün köyde beni şikâyet etmişler müftüye ki, imam yok, diye. İmam gelmiyor. Babamın ismini vermiyor yalnız. Ders anlatıyor. Yüksek İslam'dayız... İsmi vermiyor ama ben anlatırken dedim ki, bu babamdır, yani babamdan başkasının o tarihlerde olması zor. Dedi ki, müftü de çok esprili bir adam. Şikâyete giden kadınlarmış. Demişler ki, "bizim köyün imamı gelmeyi çameye, ezan okumayı"... Müftü demiş ki onlara, "Siz namaz kılmazsınız, kocalarınız da namaz kılmaz. Neyinize lazım ezan?" Demişler ki, "vakiti anlayırık ondan." "Vakiti ne yapacaksınız?" "İnekleri yedirecektük." demişler. Ben, sizin ineklere imam tayin etmedim. Camiye gidin, ben de hemen imamınızı yollayayım demiş, onları kovmuş. Baktım ki, babam. Parmak kaldırdım. Hocam, müftü kimdi, dedim. Dedi ki, Halit Aydın. Dedim ki o, benim babamdır. Adam bana bir sarıldı.

Maçka'nın böyle bir yapısı vardı. Maçka'da eğitim sistemi çok yüksektir. Sol görüşlü bir yerdir. Fakat şunu da ifade edeyim: Gerçi babamla ilgili bir hadisedir, bu. Babamın bir lafı vardır. Derdi ki, Karadeniz'in komünisti çoğu evliyadan iyidir. Yani böyle bir yapısı da vardır. Maçka'ya bağlı olarak söylerdi bunu. Çünkü 1974 yılında, yanlış hatırlamıyorsam, ismini biliyorum da vermeyeyim burada. Bir bakan Maçka'ya geliyor. Gerçi bunu birçoğu bilir de, ben anlatınca hatırlarlar çoğu. Hatta onu da anlatmam lazım. Esiroğlu'nda ortaokul yapılması hadisesi var babamın. Dedim ya, babam her şeye koşardı. Esiroğlu Ortaokulu 1962, pardon 63-64 o yıllar... Yani çok iyi hatırlıyorum. Esiroğlu bir nahiye... Diyor ki ben burada ortaokul istiyorum. Ama o zaman sakal makal yok. Yakışıklı giyiniyor, kol düğmeli, kolalı gömlek, foterli çok yakışıklı, ütülü elbise... Komiser Colombo da derlerdi babama. Sonra Diyanet İşleri başkanı ona bölge müftüsü unvanını verdi (Allah rahmet eylesin). O zaman vali diyor, olmaz buraya. Millî Eğitim müdürü, olmaz burası nahiye diyor. En sonunda dediler ki, Millî Eğitim bakanı müsaade etmiyor. O arada Gümüşhane'de bir okul açılışı var. Bir lise açılışı var. Babam bunu duyuyor. Millî Eğitim bakanı gelecek Trabzon'a uçakla. Tabii Esiroğlu'ndan, Maçka'dan geçecek, Zigana'dan Gümüşhane'ye gidecek. Babam bütün imamları, köylüleri topluyor. Tabii bu arada Maçka'daki lise dâhil bütün okulların yapılmasında babamın öncülüğü vardır. Herkes bilir, herkesi mecbur ederdi. İmamları, köylüleri toplardı. Hadi bakalım, okulu yapacağız, derdi. Maçka'da imam-hatip okulu yaptırmıştır babam. Çok önemli bu... Çok yetiştirdiği insanlar vardır orada. Millî Eğitim Müdürleri filan var. O zamanki bakan Orhan Oğuz zannediyorum. Profesör Orhan Oğuz yanlış hatırlamıyorsam Millî Eğitim bakanı. Uçaktan inmiş giderken babam yolu kesmiş. Bütün milleti toplamış, köylüleri toplamış. Yolu kesmiş. Babam da bir köylü kıyafeti giymiş. O da almış sandalye oturmuş yolun ortasına. Tabii konvoy gelince... Trabzon valisi de bakanın yanında. O arada bakmış, yol kesilmiş Esiroğlu'nda. Esiroğlu bizim nahiye. Maçka ile Trabzon arasında bir yer, küçük bir yer. 2-3 tane dükkân var, başka bir şey yok orada. Bir de jandarma karakolu var. Bir de küçük bir postane. Tabii vali biliyor. Vali babamı tanıyor. Bu arada demiş ki, niye yol kesik? Demişler ki, müftü yolu kesmiş. Büyük bir ihtimalle babam daha önce valiye demiş ki, ben yolu keseceğim haberin olsun. Sen karışma bu işe demiş. O da çok enteresan bir adamdı. Yani babam gibi 20-30 tane müftü olsaydı dünyayı duman attırırdı vallahi. Demiş ki, git hemen aç-

ğa al bunu. Valiye diyor bakan. Vali demiş, vallahi buyur sen al. İnmiş hışımla aşağıya bakan. Demiş ki, sen nasıl devlet memurusun, yol kesiyorsun. Bakan zannediyor ki, işte buraya ne ister Kur'an kursu ister müftü, cami ister filan. Sen, demiş bilmiyor musun devlet memuru yol kesemez? Suç işliyorsun. Ben, devlet memuru olarak, müftü olarak yol kesmiyorum demiş. Ben Trabzon Maçka ilçesi, kaynarca köyünden, İsmail Hakkıoğlu Halit Aydın olarak yol kesiyorum, demiş. Ondan sonra bakıyor ki, babam o zaman tabii sakal makal yok, çenesi de kuvvetli bir adam. Peki, diyor, ne istiyorsun? Ben buraya ortaokul istiyorum, deyince, hiç beklemiyor bir müftüden ortaokul. Diyor ki, ama burası küçük bir yer. Okulun da yok... Ben 6 ay sonra sana bina yaptıracağım, diyor. Sen bana oluru ver, diyor. Orada iki tane dükkân var. Dükkânın bir tanesini boşaltacağım. Altı ay sonra ben sana okulu, istediğin binayı yapacağım, diyor. Bakıyor ki, adamdan kurtuluş yok. Peki, diyor, tamam, söz... Söz möz yok, diyor. Postaneyi de ayarlamış, şuradan postaneye git, diyor. Postane burada Allah rahmet eylesin. Murteza Amca da postacı Esiroğlu'nda. Hemen oradan manyetolu telefonla bakanlığı arıyor bakan. Diyor ki, Esiroğlu'na, hemen müsteşarına söyle diyor, yıldırım telgraf çeksın buraya. Vali de burada. Tamam, ama diyor, o zaman bakan diyor ki, bir şartla. Benimle beraber Gümüşhane'ye geleceksın. Tamam, diyor. Neyse hemen oradan manyetolu telefonla çeviriyor. Hemen yıldırım telgraf geliyor. Esiroğlu'na ortaokula müsaade edilmiştir, diye. Valiye diyor ki, sen in öteki arabayla gel. Babamı alıyor yanına. Gidiyorlar, Zigana'ya çıkıyorlar. Bakıyorlar Zigana'nın tepesinde yol kesilmiş. Demiş, ya burada niye yol kesilmiş? Bunlar da demiş Esiroğlu'na ortaokul istiyorlar. Eğer oradan kaçsaydınız burada kesecektim yolunuzu.

Hatta enteresan bir şey Trabzon Maçka'da imam-hatip okulu yapılıyor. Bak bunu mutlaka anlatmam lazım. Maçka'da imam-hatip okulu yapılıyor. İhtilal yapılmış, ihtilal dönemi... Trabzon'a bir vali atanmış. Kıyameti kopartıyor. Para toplamak yasak. Tabii babamın yapısı enteresan. 70'li yıllarda bir bakan geldi Maçka'ya. İsmi vermeyeceğim. Babama gelip diyor ki, işte parti çalışmaları nasıl gidiyor? Babam da diyor, burası müftülük. Parti merkezi orada... Oraya gidip soracaksınız, diyor. Sert konuşunca babamı sürgün ediyorlar o gün. Sen nasıl bakana böyle konuşursun diye. Fakat o zaman Maçka ikiye bölünmüş. Camiden bir tarafı Maocular bir tarafı Leninciler. Bunlar hep kavga ediyorlar. Babam onları barıştırıyor. Babamın sürgünü duyulunca Maocular ve Leninciler toplanıyorlar, birkaç otobüs kiralyıyorlar doğru gidiyorlar Başbakan Ecevit'e. Gidiyorlar ki, biz müftümüzü vermeyiz. Gazete yazdı, Maçka'da Maocu ve Lenincilerin anlaştıkları tek şey müftünün gitmemesi ve babamın tayinini durduruyorlar. Böyle bir yapısı var. Şimdi dönelim bu Maçka'daki imam-Hatibin yapılışına. İmamları çalıştırıyor. Köyden sen şu kadar ver, diyor. Ötekine sen diyor, bir kamyon çimento gönder. Sen bir kamyon demir gönder. Böyle milletten topluyor. O arada bu ihtilal olunca Trabzon'da, vali kızıyor. Bir tamim yayınlıyor. Tabii kaymakamlar babama bir şey demiyor. Biliyorlar çok çalışkan olduğunu. Vali, para toplamak yasak diyor ve bir tamim yayınlıyor. Kaymakam, hocam ne yapacağız diyor. Babam, sen karışma, diyor. O vali Maçka'ya geliyor. imam-hatip okulu yapımı devam ediyor bu arada. Babam diyor ki, ben karşılayacağım valiyi. Vali geliyor. Kürsü kuruluyor. Vali diyor ki, hocam bizden bir isteğiniz var mı? Babam da diyor ki, siz çok iyi bir insansınız, aileniz çok iyi bir ailedir, biz burada okul yaptırıyoruz. Ben sizden okula kendi cebinizden yardım istiyorum. Ne demek hocam diyor, çıkartıyor cüzdanı. Babam almış mikrofonu, evet demiş, vali bey kendi tamimini kendi çiğnemiş, yasak kalkmıştır. Herkes para toplasın bakayım. Bilmem ne kadar para toplanmış. Hatta ben size başka bir şey söyleyeyim. Keşke onun fotoğrafını bulsam göstersem. Mesut Yılmaz'a (Başbakanken) bu imam-hatip okulları ve başörtüsü konusunda (rahmetli Mesut Yılmaz dememiş miydi ki benim siyasi hayatıma mâl olsa da...) babam o toplantıda: "Sen, bizim çocuğumuzsun. Sen nasıl böyle bir laf edebilirsin." demişti. Eyüp Âşık da yanındaydı. Tam o arada çekilmiş resim. Hatta Dr. Lütfi Doğan'ın başkanlığı zamanında yine bir

hadise oldu Samsun'da. Ona saldırmak istediler, reise. Babam orada büyük bir tepki göstermiş. Demiş ki siz, sarıkla cübbeye mi saldırıyorsunuz? O sarıkla cübbeyi temsil ediyor.

Hocam, okuduğunuz ilimler ve derslerden bahsettiniz. Okuduğunuz bazı kitaplardan da bahsettiniz. Biraz daha detaylandırmak gerekirse, işte hadiste şu şu kitapları okuduk ya da okutuldu, kelamdan bahsettiniz, Latince'den, biz hatıratınızda gördük. Bu da ilginç geldi.

Şimdi efendim bakın. Dedem Latince hocamdı. Dedem Latince de bilirdi. Yunanca, Rumca da bilirdi. Farsça bilirdi. Şöyle söyleyeyim benim Fransızca hocam, babamdır. Hat hocam babamdır. Mesela *Kudûrî*'yi babamdan okudum. *Mültekâ*'yı babamdan okudum. Hasan Çavuşoğlu'ndan da okudum. Ama dedem *Gülistan Bostan*'ı da okutturdu bana, ezberlettirdi. *Mesnevî*'nin dibacesini rahmetli dedem ezberlettirmişti bana Farsçası'ndan. Bir hadis ezberletmişti mesela çok enteresan onu anlatayım size. Ben hayatımda hep dolma kalem kullandım. Babamdan bir silah istedim. Ben bu kadar kitap yazdım. Beyin cerrahisiyle ilgili 300'den fazla neşriyatım var ama beyin cerrahisi dışında da 40 civarında kitap yazdım. Edebiyattır, felsefedir, teolojidir, musikidir... İşte o zaman dokuz yaşında falandım. Babamdan tabanca istedim. Dedem de yanımda... Dedeme güvenerek istedim. Olur oğlum, dedi. Akşam getirdi bana bir kutu. Dedi ki, al oğlum tabancanı. Baktım, hafif. Çocuğum ama tabancanın ağır olduğunu biliyorum. Baktım hafif, açtım. İçinden bir dolma kalem çıktı. Üstüne ismimi yazdırmış. İsmail Hakkı Aydın diye yazdırmış. Dedi, oğlum senin silahın budur. Dedem dedi ki, verin bakayım nasıl yazıyor? Hokka vardı. Çıkardı, hokkadan mürekkep çekti. Bir kâğıt aldı. Bir beyaz kâğıda rahmetli dedem bir hadis yazdı. Tabii onun yazmasında bir hikmet vardı. "Âlimin kaleminden çıkan mürekkep, şehitlerin kanından daha hayırlıdır." Bana onu ezberle, dedi. Fakat çocuk aklımla zannettim ki, diğer tükenmez kalemlerle yazmak hayırlı değildir. Ondan sonra ben hep dolma kalem kullandım. Kurşun kalem kullandım matematikte şurada burada. Elli yıldır tıbbın içindeyim. Ben elli yıldır hiçbir hastama değil reçete, idrar tahlili dahi tükenmez kalemle yazmadım. Hep dolma kalem kullandım.

Kıymetli hocam bilgi birikiminizi, tecrübelerinizi bize aktardığımız için çok teşekkür ederiz. Sağ olun. Sohbetimizin son bölümünde (biz sizin şair ve güftekar yönünüzü de biliyoruz) rubailerinizden birisini belki bizimle paylaşmak istersiniz.

Tabii bir insanın çocukları arasında ayırım yapması mümkün değil. Mesela burada *Rubaiyatı Bircis* var, *Ya Hay* var. Hüseyinî makamında bestelenen bir ilahimiz var:

Affeyle isyanlarım
Naz ile Ey Allah'ım
Rızan yoksa secdeler
Nafile Ey Allah'ım
Aşk ile ya Hak deyip
Gözyaşı dökebilsem
Bin günaha bir tövbe
Çok bile Ey Allah'ım.